

Ontvoerd, wie

Begin deze week werd Sjaak Rijke na 1.229 dagen te zijn gegijzeld bij toeval bevrijd door Franse commando's in Mali. Wat doet de Nederlandse overheid voor landgenoten die zijn ontvoerd? Betrokkenen schetsen allen hetzelfde beeld. Buitenlandse Zaken is kil en berekenend. 'Niemand doet iets.'

Door **Huib Modderkolk**

Tilly Rijke staat in de hal van haar woning in Woerden. Het is eind januari en het stortregent. Dit is de 1.160ste dag dat haar man Sjaak in Mali wordt vastgehouden door Al Qaida-strijders. Voor haar deur ligt een groene welkomstmat met in witte letters 'Bier-tje?' Regenwater sijpelt tussen de letters. Het gerucht gaat dat de situatie van haar man in Mali al tijden hopeloos is. Buitenlandse Zaken zou geen idee hebben waar Sjaak Rijke zich bevindt. Er zou geen enkel contact zijn met de ontvoerders. Maar Tilly Rijke wil er niet over praten. Argwanend blijft ze in de deuropening staan. Uiteindelijk schuift ze haar hoofd. 'Ik kan er niets over zeggen. Ik mag er niks over zeggen. Buitenlandse Zaken wil dat niet.'

Begin deze week werd Rijke bij toeval bevrijd door Franse commando's. Hij zat 1.229 dagen vast. Na zijn bevrijding bleken alle geruchten waar te zijn: de Nederlandse overheid had inderdaad geen idee waar hij gevangen werd gehouden. Bruikbare inlichtingen over Rijke zijn in de driehalf jaar tijd nooit verzameld. Minister Koenders van Buitenlandse Zaken noemt de bevrijding 'fantastisch nieuws'. Hij zegt: 'Nederland heeft zich de afgelopen jaren voortdurend ingespannen om deze ontvoeringszaak tot een goed einde te brengen.'

Familie en vrienden van gegijzelden zijn echter zeer kritisch over de rol van het ministerie van Buitenlandse Zaken bij ontvoeringen. 'Ze doen er niet alles aan om iemand vrij te krijgen', zegt Ben Koks. Koks is goed bevriend met Ewold Horn, die begin 2012 op de Filipijnen werd ontvoerd door moslimextremisten van Abu Sayaf. Hij is op dit moment de enige Nederlander die in

het buitenland wordt gegijzeld.

Koks: 'Net zoals bij Rijke zal ook bij Ewold het toeval bepalen of hij vrijkomt, niet de inspanningen van Buitenlandse Zaken.' Koks staat in nauw contact met Ewold Horns familie, die niet met journalisten wil of mag spreken. Hij is goed op de hoogte van de status van de zaak. 'Ewold's fysieke toestand is slecht', zegt Koks. 'Door de hitte en tropische infecties heeft hij het zwaar.' Een Zwitserse medegevangene kon in december ontsnappen, maar Horn was te zwak om mee te vluchten. 'Hij is ziel. Het gaat beroerd met hem. En niemand doet iets.'

Ook fotograaf Jeroen Oerlemans, die in de zomer van 2012 door jihadistische rebellen in Syrië werd gegijzeld, heeft weinig positieve herinneringen aan Buitenlandse Zaken. 'De crisismeeting op het ministerie was voor mijn familie zeer teleurstellend', vertelt hij. 'Daar aangekomen werd direct tegen mijn vrouw gezegd: 'We onderhandelen niet en we betalen geen losgeld.' Het kwam niet over alsof ze daar actief met de zaak bezig waren.'

Oerlemans stak samen met een Britse journalist en een lokale smokkelaar de grens tussen Turkije en Syrië over. Ze namen een verkeerde afslag en liepen recht op een groep zwaarbewapende rebellen af. Die namen de twee Europeanen onder dreiging met vuurwapens gevangen. Tijdens een ontsnappingspoging werd Oerlemans in zijn heup geschoten en kreeg de Britse journalist een kogel in zijn arm. Na vijf dagen kwamen ze met hulp van vrienden en een Brits rechercheurbureau weer vrij.

Oerlemans: 'Het was bedroevend wat Buitenlandse Zaken deed. Van de ambassade wilde niemand naar het grensgebied komen. Mijn eigen vrienden hebben die taak toen op zich genomen. Ze waren snel ter plekke om te helpen bij de bevrijding en me weg te halen.'

Toen Oerlemans eenmaal bevrijd was, kwam een medewerker van de ambassade hem alsnog opzoeken. 'Die man blonk uit in onwetendheid. Op concrete vragen over de situatie in de regio kon hij geen antwoord geven. Kennis van Turkije en Syrië heeft hij opgedaan op de golfbaan, vermoed ik.'

'Geen commentaar'

De weigering tot onderhandelingen, de kille ontvangst, het wij-betalen-nooit-principe, het gebrek aan resultaat - het zijn steeds dezelfde klachten die betrokkenen van gegijzelden over Buitenlandse Zaken ventileren. Het ministerie zelf wil er vrijwel niets over kwijt. Toon van Wijk, woordvoerder consulaire zaken, bevestigt dat Nederland niet onderhandelt en niet betaalt bij ontvoeringen. 'Daarover gelden afspraken in Europees en internationaal verband', verklaart hij.

Waarom er gevallen bekend zijn dat bijvoorbeeld Frankrijk wel losgeld betaalt, weet hij niet. Dat naast van gegijzelden het ministerie kil en afstandelijk vinden, zegt hij niet te herkennen. Waarom niet? Van Wijk: 'Over de inzet van de overheid bij ontvoeringen in het buitenland doen wij geen mededelingen.'

Hans Slaman begrijpt de principiële houding van het ministerie ten aanzien van ontvoeringen 'heel goed'. Slaman is directeur van Crion. Samen met Restment zijn dit de belangrijkste commerciële recherchebureaus die door verzekeraars worden ingeschakeld bij ontvoeringen.

Slaman: 'Als iemand naar het buitenland gaat, is dat zijn eigen verantwoordelijkheid.' Hij doelt op het feit dat sommige Nederlanders op het naieve af naar gevaarlijke conflictgebieden reizen. 'Het is niet de schuld van de regering als een ne-

komt er te hulp?

Een strijder van de Toeareg-beweging MNLA in Noord-Mali.
Foto Tanya Bindra / Corbis

gatief reisadvies wordt genegeerd.'

Anders dan Buitenlandse Zaken nemen de particuliere recherchebureaus wel contact op met de ontvoerders. Zij onderhandelen desgewenst over de voorwaarden voor vrijlating. Slaman werd persoonlijk ingeschakeld om de familie van cultureel antropoloog Arjan Erkel bij te staan toen die in Dagestan werd gegijzeld. 'Als bekend wordt dat Nederland met fundamentalistische groeperingen onderhandelt over vrijlating, wordt elke Nederlander in het buitenland een doelwit', stelt hij. 'Het is daarom heel begrijpelijk dat het ministerie nooit betaalt en nooit onderhandelt.'

De les van Arjan Erkel

Die onverbidde houding van de overheid is terug te voeren op de gijzeling van diezelfde Arjan Erkel in 2002. Na Erkel's vrijlating, die 607 dagen in gevangenschap verbleef, ontstond onenigheid tussen Buitenlandse Zaken en Erkel's werkgever Artsen zonder Grenzen. Het ministerie hekelde de 'luidruchtige diplomatie' van de hulporganisatie. Dat culmineerde in publieke onenigheid over het betaalde losgeld. Artsen zonder Grenzen legde 230 duizend euro in, Buitenlandse Zaken betaalde 770 duizend euro. De regering meende dat het om een lening ging, maar na een jarenlange juridische strijd trok het ministerie aan het kortste eind. 'Kwalijk was dat Nederland publiekelijk bekend kwam te staan als het land dat betaalt', zegt Slaman. Sindsdien is Buitenlandse Zaken volgens hem zeer beducht voor dat imago, en volhardt het in het standpunt: 'Wij betalen nooit.'

Ook journalist Judith Spiegel en haar man, die in 2013 ruim een half jaar in Jemen werden gegijzeld, kwamen per toeval vrij, weet Slaman. 'Dat was niet te danken aan de inspanningen van Buitenlandse Za-

Geen enkele recente zaak is opgelost door Buitenlandse Zaken

Hans Slaman directeur van recherchebureau Crion

ken. Van de laatste publiekelijk bekende zaken is er geen enkele door Buitenlandse Zaken opgelost.'

Slaman's bureau Crion stelt bij ontvoeringen een cricstream samen dat tweemaal daags in contact staat met de familie. Officieel is de Dienst Consulaire Zaken van het ministerie leidend bij een gijzingszaak. De dienst doet ook het contact met de familieleden. In sommige gevallen wordt een familierechercheur van de Landelijke Recherche aan de zaak toegevoegd. Uitgezonden diplomaten erkennen dat communicatie en het contact met de familie een probleem zijn. Twee van hen, die anoniem willen blijven, storen zich aan de formele communicatie in Den Haag. 'De mensen op de ambassades zijn, anders dan bij consulaire zaken in Den Haag, vaak nauw inhoudelijk bij de zaak betrokken', zegt een van hen. 'Zij voelen emotioneel met de slachtoffers mee en onderhouden contact met lokale autoriteiten.'

Deze diplomaten benadrukken dat ze niet veel meer kunnen doen dan praten en aandringen, maar 'wij kunnen ze wel onze betrokkenheid laten blijken. Dat kan voor een familie al een hele steun zijn.' Mis-

schen is het beter, zo zeggen zij, als het contact met de familie niet langer vanuit Den Haag gebeurt. Die ambtenaren communiceren volgens hen te formeel. 'Ze zijn bang om toezeggingen te doen die niet waar te maken zijn.'

Inlichtingendiensten

Daarbij komt, zegt directeur Slaman van Crion, dat familieleden van een gegijzeld vaak hoge verwachtingen hebben van een oplossing zodra die met Buitenlandse Zaken in contact staan. 'Maar meer dan diplomatieke druk uitoefenen kan het ministerie niet.' Dat middel is bovendien niet krachtig als een land verscheurd is door conflicten en de erkende autoriteiten niet overal gezag hebben, zoals in Mali.

Dat de Nederlandse overheid nooit wist waar Sjaak Rijke zat, verrast Slaman: 'Dan ben je schijnbaar niet echt naar hem op zoek.' Ook ontvoerders hebben communicatiemiddelen, zegt hij, 'die zoeken altijd actief contact om te onderhandelen'. Tel daarbij op, aldus Slaman, dat de militaire inlichtingendienst MIVD 'al jaren actief is in Mali'.

Een medewerker van het ministerie van Justitie die niet met naam genoemd wil worden omdat ambtenaren niet over gijzelingen met de pers mogen praten, stelt dat Buitenlandse Zaken zich te weinig inspannt voor gegijzelden als Sjaak Rijke. 'Als je uit principe geen losgeld wilt betalen, moet zo'n ministerie op zijn minst op zoek gaan naar alternatieve oplossingen om een bevrijding te bespoedigen. Ik vraag mij af of dat in het geval van Rijke heeft plaatsgevonden.'

Ben Koks, de vriend van Ewold Horn die vastzit op de Filipijnen, heeft weinig vertrouwen in de Nederlandse overheid. 'De politieke urgentie is niet groot en de persoon is niet belangrijk genoeg. Frankrijk en Engeland zijn hierin veel beter.'